

STICHTINGARGEEO; SFÜREN UIT HET VERLEDEN

Jan-Hessel Brons, BertHuiskes

'Een hunebed is een kale hoop stenen en als je er een of twee bekeken hebt, heb je ze alle 52 wel gezien. Erop klimmen mag ook al niet meer. En wat te zeggen van zo'n grafheuvel, een buitje in een akker met bomen erop...'

Dit is een vaak gehoorde, teleurgestelde reactie: aan hoge verwachtingen van een toerist in Drente wordt vaak niet voldaan. Betrokken instanties denken al jaren na over het ontsluiten van archeologische monumenten, over toenemende bezoekersdruk, over kwetsbare hunebedden enz.

De stichting ARGEO organiseert dagtochten en themaweken over sporen uit de ijstijden en prehistorie in Drente.

Vanouds wijzen kleine blauwe borden langs sekundaire wegen naar een hunebed. Daar aangekomen, is er alleen nog een waarschuwbord en ontbreekt verdere informatie over de bouw en de bouwers en over opgravingen.

Tot voor kort kon op verzoek en tegen een kleine vergoeding bij het ten dele in de oude staat teruggebrachte hunebed 'Papeloze Kerk' in Schoonoord uitleg verkregen worden.

Nu is uitleg te verkrijgen in Borger, in het vernieuwde Nederlandse Hunebedden-informatiecentrum 't Flint'nhoes. Het ligt op een ideale plaats naast de grootste onder de Nederlandse hunebedden en op wandelafstand van nog een tiental andere steentijd-grafkamers.

Ook in het Drents Museum te Assen, verspreid tussen een wereldberoemde kollektie van prehistorische vondsten, is het een en ander te destilleren aan inlichtingen over de Hunebed-bouwers en hun 'trechter-bekerkultuur'.

In de Geologiezaal tenslotte kan de bezoeker met doorzettingsvermogen de herkomst van die dikke stenen achterhalen. Iedereen heeft wel begrepen dat er IJSTIJDEN geweest zijn.

Dat het landijs als een immense transportband en bulldozer gewerkt heeft en keien en blokken gesteente heeft meegebracht dat als 'puin' afkomstig is van bergten in Finland en Zweden, dat vraagt om meer uitleg.

Musea verheugen zich in een toenemende belangstel-

Uitleg bij het hunebed in Westeweide bij Norg

ling in aantallen bezoekers. Hun antwoord is steeds meer en beter gepresenteerde informatie. Toch houdt de uitvoerende taak van een museum op bij de uitgang. Het is begrijpelijk dat er geen tijd en menskracht beschikbaar gemaakt kunnen worden om met enige regelmaat voor individuele belangstellenden tochten door het 'veld' te maken.

Maar dat is wel jammer, want juist het Drentse landschap is een schatkamer van monumenten en objecten uit het verleden. Zowel het ontstaan van het landschap als de bewoningsgeschiedenis kan in ons land nergens beter in de buitenlucht verteld en toegelicht worden.

Want er is veel meer te zien dan 52 hunebedden. De rekreatie die zich per fiets of auto verplaatst en oog heeft voor het landschap merkt met bomen omkranste ronde dobben of venntjes op. Hij rijdt over stroompjes en over flauwe glooiingen. Hij ziet zandduinen onder aangeplante dennebossen. Die waarnemingen worden pas echt interessant als ze gekoppeld kunnen worden aan basiskennis over de ontstaanswijze. Die rekreatie heeft meer nodig dan een algemene beschrijving van het landschap. Tijdens een rondleiding met uitleg kan het oog verder gescherpt worden door vage landschapsvormen. Daarna ziet hij bij zelfstandige ver-

volgten door Drente ook op andere plaatsen de 'sporen uit het verleden'.

Landschapsvormen als raakpunt van geologie en geografie en hun ontstaanswijze zijn boeiend genoeg om aan te wijzen en uit te leggen.

Mondelinge uitleg is nodig

Mondelinge uitleg, zodat wat populairder woordgebruik mogelijk is samen met armgezwaai en inspelen op reacties en vragen van de toehoorders. Er wordt op de groeiende vraag naar informatie wel ingespeeld met het uitgeven van schriftelijk materiaal zoals landschapsroutes per fiets of te voet, knapzakvoettochten en vele gidsjes en boeken. Verkoopcijfers alleen zijn niet voldoende om de behoefte en effectiviteit aan te tonen.

Het spreekt vanzelf dat de omgeving verkend kan worden door zo'n fietsroute af te leggen. Maar er zijn bezwaren aan verbonden. Een fietsroute langs echt duidelijke voorbeelden in het veld is te lang. Ondertussen moet de fietser op het verkeer letten en vooral een goede kaartlezer zijn.

Zo gaat veel aandacht verloren in een overdosis speuren en leeswerk. Een ander probleem is dat landschapsvormen niet duidelijk te beschrijven zijn. De speurende fietser zal vaak in twijfel staan of-ie wel ziet wat hij geacht wordt te zien volgens de beschrijving. Mon-

delinge uitleg is dus hard nodig. Het is bekend dat vijf minuutjes luisteren beter te doorstaan zijn dan een bladzijde uitleg doorlezen, gebogen over een fietsstuur.

De twee vrijwilliger-medewerkers van stichting AR-GEO, geoloog Jan-Hessel Brons en archeoloog en ex-onderwijzer Bert Huiskes hadden al onafhankelijk van elkaar de ruime belangstelling voor het verleden van de eigen omgeving en land onderkend. Beiden hebben ervaring met uitleg aan belangstellenden, ieder in zijn eigen vakgebied. Beiden zijn doordrongen van de noodzaak om een goed gefundeerd verhaal juist zonder vakjargon te presenteren. Beiden zijn bereid de aantallen (deelnemers, tochten) beperkt te houden om de kwaliteit van tocht en uitleg te handhaven. En vooral om de druk op kwetsbare monumenten niet onnodig te vergroten.

Vorig jaar besloten ze hun plannen gezamenlijk uit te voeren. Met dat doel voor ogen werd er een stichting in het leven geroepen met het doel veldkursies te organiseren ter bestudering van prehistorie, historie en geologie en daarmee verband houdende actuele onderwerpen. . . . mede om begrip uit te dragen voor de problemen rond het bodemarchief en milieu-beheer.

Opzet van een dagtocht

De mondelinge uitleg in het veld staat centraal. Vooraf wordt door middel van een korte inleiding met dia's een kader geschapen. In het veld heeft de deelnemer

Hunebed bij Loon

nog steun aan het uitgereikte exkursiegidsje. Dat drukwerkje is samengesteld uit verspreid gepubliceerde figuren, uit route- en situatiekaarten en uit begeleidende tekst.

De bus, hoe comfortabel en onmisbaar ook, is in deze opzet een middel van vervoer. Gezellig samen in de bus sightsee-ing is er nauwelijks bij. De afstanden tussen de zes of zeven stops zijn vaak binnen tien minuten afgelegd.

Er zijn geen onnodig lange wandelingen opgenomen. Rond één uur worden de zelf meegebrachte boterhammen in het veld genuttigd. AR-GEO schenkt dan koffie uit thermoskannen. Dat simpele en sportieve past goed in de sfeer van zo'n dagtocht.

Doelgroepen

Wie belangstelling heeft voor de natuur, de historie, de woonomgeving en die bereid is voor een dag of een hele week naar Drente te komen of daar al vakantie houdende bereid is tijd vrij te maken is welkom bij AR-GEO. De deelnemer heeft geen voorkennis nodig, hoeft niet aangesloten te zijn bij een vereniging en er is geen beperking in de leeftijd.

Onze prognose was, dat al aanwezige recreanten voor een dagtocht zouden kiezen en dat het merendeel van de deelnemers aan de themaweken speciaal voor dit programma naar Drente zouden komen. Achteraf bleek dat laatste ook op te gaan voor driekwart van de dagtocht-deelnemers.

Konklusies: we doen daadwerkelijk aan Drentepromotion en we hebben de al aanwezige recreanten in Drente onvoldoende bereikt.

Rngoruïe aan de westkant van Gieten

Een dagtocht kan door de tijdsbeperking een wat overdonderende kennismaking met de bovengenoemde onderwerpen zijn.

We hebben in 1985 per week drie routes vanaf drie verschillende startplaatsen gehouden (Assen, Borger, Drouwen). Negen tochten dus met in totaal ruim 200 deelnemers.

Tijdens een themawek, vijf inspannende dagen in een doe-vakantie, kan een breder scala aan objecten bezocht worden na een gedegen uitleg over de vakgebieden geologie en archeologie.

De twee triemaweken telden 35 deelnemers, in leeftijd verschillend van 12 jaar tot 65-plussers. De deelnemers hadden vrije keuze van overnachten: dat varieerde van vol-pensioen in hotel tot kamperen of overnachten in het NIVON-huis te Noordlaren.

N o-budget projekt

Het zal duidelijk zijn dat er vooral veel werk te verzetten was om bekendheid, medewerking en toestemmingen te verkrijgen. Adverteren was ineffektief. Een redaktioneel bericht in de ANWB-Kampioen heeft driekwart van de deelnemers op ons programma geattendeerd. Volgens een strak tijdschema en zonder subsidies is het gelukt de tochten nog in 1985 op te starten. Het was geen low-budget maar een no-budget projekt. Er waren vooraf twee organisatorische knelpunten: de beslissing over het vervoermiddel en het bijbehorende 'kostenplaatje'.

Allereerst werd uitgezocht of het plan per fiets of per huifkar uitvoerbaar was. Hierboven zijn al bezwaren genoemd die vooral betrekking hebben op de aktieradius en de 'beheersbaarheid' van de tocht. Gebruik van de bus met als nadeel een hogere prijs en 'ondernemersrisiko' heeft ook voordelen. Verkeers-

veiligheid is er een van. De beste objecten konden gekozen worden want de tussenliggende afstanden en de totale lengte van de tocht waren geen beperkende factor meer. Dat kwam de kwaliteit van de tochten ten goede.

Tijdens de rit kon nog aanvullende uitleg gegeven worden. De weersinvloed tijdens de toch 'slechte' zomer van 1985 was minimaal. En, zeker van groot belang was, dat het reizen per bus de tochten ook toegankelijk maakte voor deelnemers van gevorderde leeftijd.

Uiteindelijk waren het de gunstige voorwaarden van Reis- en Passagebureau Harmanni uit Assen waardoor het uitvoeren van de dagtochten mogelijk werd. De directeur, F. P. Harmanni is al jaren een leidende persoonlijkheid binnen de Drents Prehistorische Vereniging. Hij voelde er direkt voor onze gemeenschappelijke hobby en interesse op de voorgestelde wijze bereikbaar te maken voor derden.

Het Drents Museum, in de persoon van de directeur G. G. Horstmann verstrekte faciliteiten door de filmzaal beschikbaar te stellen als startpunt van de dagtochten uit Assen, 't Flint'nhoes in opbouw zag toch kans ons de gelegenheid te bieden vanuit Borger een goede start te maken.

In Drouwen werd de inleiding gehouden in Expositieboerderij Versteend Leven.

Waar praten we over?

Laten we in gedachten bij een hunebed gaan staan. De eerste opmerking is dat we naar een ruïne kijken. Dat geeft al enkele zijpaden voor verdere uitleg die we gedoseerd over de dag verstreken. Wat was de oor-

spronkelijke staat van de grafkelder? Tussen de blokken waren stopstenen gestapeld, die kennelijk hergebruikt zijn. Lag er wel of niet een dekheuvel over? Daar kan de uitleg even afdwalen naar het nieuwgevonden hunebed bij Delfzijl.

Via dekheuvels komen we op grafheuvels en op konklusies over de bevolkingsdichtheid in de loop der tijden. Overbevolking wordt in verband gebracht met het succes van de landbouw, de opdringende veengroei en optredende verstuivingen.

We geven aan de hand van een spekulatieve schets in het gidsje aan hoe de bouw kan zijn verlopen. Het doel was dus een gezamenlijke grafkamer voor een gemeenschap te bouwen. Is teraardebestellen eigenlijk wel het juiste woord?

Een lus in het verhaal gaat over de herkomst van zwerfstenen en hoe de platte kanten tijdens het transport ontstaan zijn: dat geeft het verband met lands, keileem en de een-na-laatste ijstijd. Mogen er sociale konklusies getrokken worden over het vaak voorkomen van twee (of drie) hunebedden dicht bijeen, zoals in Rolde en Drouwen?

Dat 'gemeenschappelijke' van die bijzettingplaats zegt meer over de bouwers. Wat onderscheidt die lui van de 'Drenten' van voor hun komst die geen monumenten aan ons hebben nagelaten?

Daarmee zijn de oorspronkelijke situatie in het landschap en de natuurlijke begroeiing plus klimaatsverandering sinds de laatste ijstijd ter sprake gekomen. Bij de bouw lagen de grafkamers beslist niet in de grote stille heide.

De verspreiding van hunebedden en grafheuvels over Drente op de zandruggen brengt ons weer in contact met de ontstaanswijze van het landschap. De flauwe heuvelruggen, de beekdalen, de restanten van een laag keileem, die na afzetting later plaatselijk opgeruimd is door de natuurkrachten water en wind. De geologie komt breed aan bod bij de uitleg over droge erosiedalen op de oosthelling van dé Hondsrug. En bij het ontstaan van gletsjerkuilen die nu als pingoruïne's te boek staan.

Van twee systemen van landbouw tot aan het invoeren van de kunstmest kunnen we op vage walletjes van raatakkers en duidelijke voorbeelden van het systeem es-veld-groenlanden wijzen.

In 1986 zijn er drie soorten activiteiten:

- twee themaweeken om in vijf door-de-weekse dagen de onderwerpen uitgebreid te behandelen
- twee verschillende dagtochtenroutes tijdens het zomerseizoen, beide met Assen als startplaats
- extra tochten voor groepen (april tot oktober) met startplaats en andere details in overleg.

Inlichtingen: Postbus 33 - 9460 AA Gieten, tel. 05999-65091. Vanaf juli zal er een folder te verkrijgen zijn bij de meeste Drentse VW-kantoren en campings.

Grafheuvel Eppesbergje bij Odoom

